

1

יוחנן, ירושלים, תשע"ח

פעם חשבתי שאני ומשפחתי שונים מחבריי ומשפחותיהם מפני שאני הקטן במשפחה בת שבע עשרה נפשות. היה הגיון מה בתמימותי, כיוון שלא די בכך שלא הכרתי אף אחד שהיה הקטן-במשפחה-בת-שבע-עשרה-נפשות, גם לא הכרתי אף אחד שגילו מעל שלוש והוא עדיין הקטן במשפחתו.

סברתי אז, ולמען האמת אני סבור כך עד היום, שכשם שרוב התינוקות נולדים חלקי פנים וזכים כחלב, כך גם רוב המשפחות מפתחות מוזרויות, כתמים, סדקים ומומים רק כשהן מתפתחות קצת. ואם נשפוט על פי אמת המידה הזו - הרי שמשפחתנו מפותחת מאוד. מפותחת מכל השאר.

המזוודה שלי מקפצת על האבנים המשתלבות והזיעה מטפטפת מתחת לשולי הכובע וגולשת לאורך עצם הלסת שלי. מזמן לא הייתי בבית. ואני לא לגמרי מוכן לביקור הנוכחי. לא הצלחתי למצוא שום מתנה למיכאל. ואני יודע שזה עתיד להרגיז אותו.

אבל איזו מתנה אפשר להביא לאח שמתעניין באסטרופיזיקה וחורים שחורים ורק באסטרופיזיקה וחורים שחורים?

כמה בחורים, כל אחד מהם בטוח שהוא יצור נדיר עם חוש הומור משובח, הציעו לי איש איש בתורו גרב שחור עם חור.

אבל מיכאל לא מבין בדיחות. אם אביא לו מתנה מן הסוג הזה הוא יחרד וילפת מבורותו של אחיו הקטן-גדול, ולא יניח לי לא לאכול ולא לישון עד שיסביר לי מחדש הכל.

וכיוון שהתעניינותו של מיכאל באסטרופיזיקה נמשכת כבר כמעט שנה, אני עלול לחזור לישיבה ביום ראשון מבלי שטעמתי דבר ולא נתתי לעפעפיי תנומה.

"הי! יוחנן!"

אני מחייך רק למשמע הקול. אמנן הזקן, אביו של בעל המכולת, עומד בפתח החנות ומנפנף לי לשלום. "חוזר הביתה לשבת?"

אני מניח את המזוודה הגדולה והכבדה על מקומה, וחוצה לעברו את הכביש, "חוזר הביתה", אני מאשר, "מה שלומך? מה שלום הברך? השתפרה מאז שנפגשנו בפעם שעברה?"

"טוב שאתה מזכיר לי שלפני חודשיים היא כאבה", אומר הזקן וצוחק, "תראה מה זה! שכחתי מהכאבים שהיו לי אז, באותה מידה אשכח מהכאבים שיש לי עכשיו, אה?"

אני אוהב את החיוך שלו, את שן הזהב המציצה, את הקמטים שנחרצים כמו תלמים עמוקים בפניו, ומעמיקים ככל שחיוכו נעשה גדול יותר ורחב. "הוא הסבא החילופי שלי", הסברתי פעם למיכאל, בתקופה שבה התעניין במכוניות, ורק במכוניות, "כמו גלגל חילופי, ככה סבא חילופי, מבין?"

אבל עכשיו הזכרון הזה גורם למצפוני לנקוף. בתור נכד חילופי אני נכד גרוע למדי. למה לא זכרתי להתקשר אליו אפילו פעם אחת בכל השבועות ששהיתי בישיבה?

"למה קדרו פניך?" מתעניין הזקן.

את התשובה האמיתית אני יכול, כמובן, לספק. "אין לי מתנה

למיכאל", אני בוחר אמת אחרת, גם היא חילופית.

"אז תיכנס", הוא אומר לי, מחווה בידו אל החנות, "תבחר".

"יש לכם משהו שקשור לחורים שחורים?" אני מתעניין, "כי זה עדיין הנושא הבוער. ובתור נושא למתנות, לפחות, זה נושא נוראי".

"תן לחשוב", אומר הזקן, "תן לחשוב רגע אחד. מראה הבאת לו כבר?"
 "בפעם שעברה, אחרי שדיברתי איתך בטלפון. כתבתי עליה: כמה עמוק צריך להיכנס לתוך חור שחור כדי להפסיק לראות את עצמך?"
 "משפט יפה", אומר הזקן, "דו משמעי".

"תלת משמעי", אני אומר, "החבר חדר שלי היה קצת בדכאון אחרי איזה שידוך רציני שנפל. הוא היה בטוח שהמשפט הזה מדבר עליו..."
 "על ראש הגנב", שוב מעמיקים קמטיו של בן שיחי, ועיניו הירוקות-תכולות נוצצות בזוהר שובב.

"הוא בחור טוב", אני מגן על שמוליק, "הוא לקח את המתנה, החביא אותה במזוודה, שטף פנים וירד לאולם הלימוד, ואני, כשבאתי לקחת את המזוודה, השתגעתי כשלא הצלחתי להבין לאן המתנה של מיכאל נעלמה".

"הרפתקאות! לא סיפרת לי שום דבר".

"גיליתי את זה רק אחרי שחזרתי לישיבה", שוב נוקף אותי מצפוני.
 "הייתי צריך להתקשר, סליחה".

"הייתי? האיטי שוכנת באיים הקריביים וגודלה עשרים ושבעה אלף מטר מרובע בערך", אומר סבי החילופי, "אני שמח שהישיבה שואבת אותך. לא הייתי רוצה שתתקשר אלי שלוש פעמים ביום מרוב שתהיה משועמם".

יש גם דרך אמצע, שנינו יודעים זאת, אבל מעדיפים לא לדבר על כך.
 "שעון נתת לו?" הוא שואל, הודף את השיחה קדימה, "לא שאני משכיל גדול, אבל היתה פעם תיאוריה שדרך חורים שחורים אפשר לנסוע בזמן".
 "נתתי. נתתי. מיד בהתחלה. אני חושב שזו היתה המתנה הראשונה".
 "רגע!" הוא אומר וזוקר לעברי אצבע בעלת מפרקים גרומים, "יש

לי רעיון... חכה שניה..." לאט הוא צולע אל החצר הקטנה המקיפה את המכולת, חצר מלאה בקרטונים ריקים, ולטענת השכנים גם בנחשים, ומרים מן הרצפה אבן קטנה. "תן את זה לאח שלך", הוא אומר, "תגיד לו שאמרתי שאני חושב שלאבן הזו יש סגולה. אם מישהו עובר בזמן, דרך חור שחור, האבן הזו יכולה להחזיר אותו בחזרה".

ידו של אמנון רועדת קצת, מחמת הגיל, והאבן מקפצת על ידו כאילו יש לה חיים משלה.

"ככה אתה חושב!" אני מתרשם כראוי, "על סמך מה?"
 "תחושת בטן", הוא אומר, "וכל זמן ששום אסטרופיזיקאי לא מוכיח אחרת, אני חושב שמיכאל ישמח".

וכיוון שמיכאל אינו מבין בדיחות, יש סיכוי שאכן כך.
 "תבוא ללמוד איתי אחרי הסעודה", הוא קורא אחרי שאני חוצה את הכביש, "אני אחכה לך, יוחנן".

חברים שלי אומרים שעבור כולם שיבה הביתה היא כמו מסע בזמן. אבל נדמה לי שעבורי החוויה קצת יותר חזקה. מבחור חשוב, מוביל ומשפיע בשיבה, אחד כזה שאם יזיז את זווית הכובע שלו בטעות יגלה למחרת שכמוהו נוהגת עוד חצי ישיבה, אני הופך עם שובי הביתה לבנה של המשפחה הכי מסכנה בשכונה, אחד כזה שבבית הכנסת מאירים לו פנים מתוך רחמים וחמלה.

ואת החלק הזה, למרבית הצער או הנס, לא הבנתי לפני שעזבתי לישיבה.

אני נכנס הביתה. אמא דווקא ערה ופעילה. היא מתזזת במטבח בין המון סירים גדולים, ושולחת לעברי חיוך מאובק: "הקדמות!"

לא. דווקא הגעתי מאוחר. אבל יום שישי אצלנו בבית תמיד נראה קצר. "גבהת!" היא ממשיכה, מנופפת לעברי בכף, "כאילו אתה אוכל שמרים! נכון שעכשיו אתה יכול להוריד לי את אבקת האפיה מהמדף העליון גם

בלי לעלות על שרפרף?"

"ברור - " אני שולח את ידי אל הארון העליון, קוטף משם את הפריט המבוקש.

חבריי מתקבלים בבואם הביתה בקפה ועוגה. אני שמח אם אמא שלי במצב רוח טוב מספיק כדי לרצות, בכלל, לאפות אותה.

אחים שלי, הגדולים, זוכרים בית אחר.

אבא שלי טוען שהאבחון של מיכאל כאוטיסט בתפקוד גבוה הוא זה ששבר אותה.

אבל אין טעם לדשדש בעבר. מה זה משנה בדיוק איך קרה מה שקרה?
"אתה יודע למה אני אופה?" היא שואלת, מערבבת את בלילת העוגה בתנועות חזקות מדי שגורמות לנתזי שוקולד לקפץ לעבר חליפתי הטובה והחביבה, "השבת יש יארצייט לאבא שלי, נזכרתי בזה ממש עכשיו!"

אני דווקא זכרתי, אבל זה היה שבוע שעבר. מישהו כנראה שכח להפוך את הדף בלוח השנה.

לא נורא. שיהיה כך.

"ואתה יודע למה נזכרתי?" היא ממשיכה, "כי התקשר מישהו, אדם מבוגר, הוא אמר שהכיר את סבא והוא רוצה לבוא ולפגוש אותנו, ובעיקר - אותך".

אותי?

"אני חושבת", אומרת אמא שלי, "שיש לו רעיון לשידוך בשבילך, ככה זה היה נשמע".

חיים בנימין, פראג, של"ג

אני שקוע כל כך בעבודתי עד שאני לא שם לב לזמן החולף, וגם לא לחשיכה שהתחילה נוגסת בחלל הסדנא שלי, מגדילה את צלליותיהם של כלי העבודה ומעוותת את צורתם.

מאוחר, נכון, אבל סוף סוף הצלחתי ליצור מערכת שעובדת, וחלומי

להמציא כלי שיכפיל ואולי ישלש את מהירות הטוויה בפלך נראה לי ברגע זה אפשרי כשם שלא היה מעולם.

מה יקרה אם אצליח?

לרגעים אני חוזה לעצמי עושר שלא יאמן. ברגעים אחרים אני מדמיון המון איכרים מוסת המתנפל על יהודי פראג בקלשונים שלופים, בטיעון שאנו גוזלים מהם את פרנסתם.

טענה שאין בה שמץ של הגיון, כמובן, שהלא אמכור בשמחה את המצאתי לכל מי שיביא לי די כסף מזומן.

אני מחזיר את כלי העבודה למקומם בדקדקנות מרובה, ומסתיר את הדגם שבנתי מאחורי ערימת שקים מקופלים בחלקה האחורי של הסדנא. בעל הבית שלי אומנם נדיב ומאפשר לי לעבוד על רעיונותיי המשונים בסדנא, אבל, למרות קשרי הדם המשמעותיים הקיימים בינינו, ההסדר הנדיב הזה עלול להיפסק אם אבא שלי יגיע לכאן מחר ויראה בלגן.

לאחר שאני מוודא שלא הותרתי שום עקבות לפעילות חריגה, אני נוטל את הנר ויוצא אל החצר, מצטמרר מן הרוח הקרה ומנסה לגונן על הנר שלא יכבה ויותר אותי בעלטה. לך תאבק ברוח! הנר כבה עוד בטרם הספקתי לנעול את דלת הסדנא ואני משפשף את עיניי בנסיון להתרגל לחשיכה, מקבל עלי בהכנעה את גזרת מרא דעלמא ופונה לחצות את הרחוב בעלטה. רגע אני הולך על רגליי, כאחד האדם, ורגע לאחר מכן אני נתקל חזיתית בדמות אפלה ומוצא את עצמי שרוע על גבי, נמעך תחת משקלו של אדם כבד משקל הממסמר אותי לקרקע.

"אה", הוא נושף, "זה אתה, יואכים פולק?"

"כן", אני אומר, משתמש בכל כוח זרועותיי כדי להדוף את גופו המדיף

ריח חמצמצ, ולהתיישב.

"יש לי הודעה בשבילך".

"באמצע הלילה?"

"כן. אצק אמר שזה דחוף ממש".

"אצק כ"ץ?"

"כן, הוא אמר שאתה תדע מיד".

"מה הוא רוצה?" אני מתיישב, נשען בגבי אל הקיר שמאחורי.

"הוא אמר שאתה תבין. שאגיד לך רק: מגפיים".

"הוא לא אמר שום דבר נוסף?" אני מברר, שפתיי יבשות.

"הוא אמר", אומר האיכר, "הוא אמר לי להגיד לך, למרות שכולנו

יודעים שזה לא נכון, ככה הוא אמר לי להגיד: יואכים, השלג עמוק".

2

חיים בנימין, פראג, של"ג

אין הרבה מאכלים טעימים כמו שטרודל תפוחי עץ מעוטר קינמון ומזוגג בסוכר, אבל רק טיפש עלול לחשוב שירדנו לעולם הזה, ונטשנו מאחורינו את כל נועם עולם הנשמות, כדי לשבת על יד התנור ולגלגל בין הלשון לחיך פיסת עוגה.

וכיוון שאיני טיפש, הרי שכשהגעתי לגיל ארבע עשרה וחצי, וזומנתי על ידי אבי לשיחה החגיגית בה היה עתיד לבשר לי, כמו לכל אחיי הגדולים, שהוא שקל ובדק, הרהר והתייעץ, והוא סבור שלמרות כל החסרונות והפגמים באופיי - בכל זאת אני בחור נהדר, ואני כשיר להפוך לאדם בוגר, ולהצטרף לצוות העובדים העמלניים בסדנת המתכת שלנו - החלטתי להקדים תרופה למכה.

פניתי לרבי אברהם בן אביגדור, ראש ישיבת פראג ואב בית הדין של העיר, וביקשתי ממנו שיבחן אותי על החומר שלמדנו בישיבה. ואחרי שבחן, ובחסדי השם גם התפעל והחמיא, ביקשתי עוד בקשה קטנה, שיקרא לאבי בליל שבת אחרי התפילה ויציע לו לשלוח אותי ללמוד שנה אחת בפולין, בישיבתו של הרמ"א.

"עד פולין תרצה להרחיק?" הוא שאל אותי רכות, "מילאת את כרסך בתורת פראג, ולא נותר לך אלא להרחיק לכת?"

"לא, ממש לא", הודיתי, "זה פשוט: או קרקוב או סדנת המתכת. הרב מכיר את אבי. לא נראה לי שיש אפשרות שלישית".

"אם כך אתן לך את ברכתי", הוא אמר, "ואשוחח עם אביך. הסר דאגה מליבך, בני".

אבל למרות כבודו של האב"ד, ועל אף שהמחמאות עלי נאמרו בנוכחות כל חבריו וגרמו לאבי לשמחה וגאווה רבה, בכל זאת, מרוב אהבה, סרב אבי להענות לבקשה. הוא לא ישלח ילד, נער שטרם הבשיל, לנדוד בדרכים לבד.

ולפיכך טרח רבי אברהם, הפעיל את רשת קשריו והכרויותיו, ומצא לי שותף לדרכי.

יצחק כ"ץ קראו לו, בנו של סוחר בדים מן העיר בראנדיס, נמוך קומה ושחור מבט, שכדרכם של כהנים היה גם זריז, וגם מהיר חימה לעיתים, אבל מלבד הנקודה הזו, האחרונה, היה ממש בחור כלבבי.

בצוותא התגלגלנו בדרכים המובילות לקרקוב, ישנים בבתיהם של יהודים טובים ובקרחות יער אפלות, חוזרים זה עם זה על החומר עליו קיוונו להיבחן אצל הרמ"א, מתפעלים מיופי במרחבי הבריאה ומשתוממים מעוצמת הכאב שחש אדם שנכנס, בטעות, לבוץ שעל שפת נהר מלא עלוקות.

כך נוצרה וחושלה ידידותנו, באש של תורה ובבוץ של דרכים. וכשם שידוע כל חרש מתכת, טבילה ברותחים וצוננים חליפות מבטיחה את עמידותו של הכלי.

ועכשיו שולח אלי יצחק גוי חמוץ מזיעה ובפיו הודעה מזוויעה:
מגפיים.

דברים רבים פגשתי בקרקוב, דברים שהסעירו את לבבי והפכו אותי

לאדם אחר. ואחד המשמעותיים שבהם היה דווקא בית הכנסת של הרצענים. בית כנסת קטן, ישן וצפוף, רצוף כולו אהבה; ובבית הכנסת, משבת עד שבת, יושב רצען זקן, בלוי בגדים ומקומט, שמסתיר אוצרות שלמים מאחורי חזותו הפשוטה.

הכרנו אותו במקרה, כשנשלחנו לסעוד על שולחנו בשבת, ופעמים רבות תהינו למה בחר דווקא בנו כדי לגלות לנו מעט מצפונותיו. כיום אני סבור שאולי לאב"ד שלנו היה קשר כלשהו לדברים, שכן בבית הכנסת ההוא למדתי כמה גופי הלכות ודרכי תורה שלא יכולתי לרכוש מפייהם של אנשים שזכו לשבת באוהל השם כל הימים.

חנוך תופר מנעלים היה. חיים בנימין יהיה חרש מתכת. ויצחק אולי יזכה להיות כהן גדול ביום מן הימים, אבל אם לא ייבקע הר הזיתים - יבלה את רוב ימיו בסחיבת גלילי בדים וחיתוכם.

אבל גם כך עדיין יהיה בכוחו של כל אחד מאיתנו להגיע לשלמות התורה ולשלמות המעשים.

"והכלל הראשון - " הורה לנו הרצען הזקן וזקף לעברנו אצבע, אור הנרות המתעתעת מציף את פניו בשלהבות, "הוא לאהוב כל אחד מישראל כאילו היה חלק מבשרך ממש. להיות מוכן לתת את זוג המגפיים שלך באמצע החורף לא רק לחבר טוב, אלא לשמוח על ההזדמנות לתת אותם לכל יהודי שזקוק להם יותר ממך, רק מפני ששורש נשמתו חצוב מתחת לכסא הכבוד".

התווכחנו. וודאי שהתווכחנו. אבל בסופו של דבר, אחרי שלא נותר לנו אלא להודות באמת ולקבל את הרעיון, היו הדברים נראים לנו פשוטים מאוד.

"אם פעם תשמע על מקרה שמצריך גילויי גבורה ומסירות נפש", אמר לי יצחק בזיחיות מבודחת כשעשינו את דרכנו אל האכסניה שלנו, "על איזשהו יהודי במצב נואש שזקוק לעזרה, רק שלח לי הודעה, אמור לי 'מגפיים' ואני מיד בא".

צחקתי. "כמוני כמוך", אמרתי לו, מושיט לו יד ללחיצה, "בעזרת השם - יהיה גובה השלג כאשר יהיה - אני אתייצב מיד".
ורק למחרת בבוקר, כשהקצתי משנתי בתחושת מועקה עמומה, קלטתי מה עשינו ואיך מבלי דעת ובפזיזות נעורים תקענו זה לזה כף.

"איך הוא בכלל נכנס לגטו?" פרלה נסערת, "השערים לא נעולים?"
"לא חוכמה לנעול את השער כשכל החומה מנוקבת כמו מסננת איטריות", אני מציין דברים פשוטים. השכונה היהודית הכפילה את מספר תושביה בשנים האחרונות, והחומה סביבה לא עמדה בקצב ההתחדשות וההריסות.

"ומה הוא רוצה ממך, בדיוק?"
"יצחק הזעיק אותי, בלי למסור דברים ברורים. יש לנו מילות קוד מהימים ההם, שאומרות שהוא חייב את עזרתי".

"יצחק כ"ץ?"
אנחנו חייבים הרבה ליצחק. הוא לא רק חברי הטוב, אלא גם השדכן שלנו. ומלבד זאת, הוא בן דודה של אשתי.

"אלא מי?"
היא נאנחת.

"ואתה משוכנע שאתה חייב לצאת הלילה?"
"אם העכו"ם ששותה וודקה במטבח שלך היה משוכנע שהוא חייב להגיע אלי הלילה, כנראה יצחק יטען שאני חייב לגלות מידה דומה של מסירות נפש".

"למרות שלא בטוח שתקבל וודקה כשתגיע", היא מציינת, ושמץ ההומור מעיד שהיא מוטרדת מאוד.

למרות שבטוח שלא אקבל וודקה כשאגיע, אני חושב לעצמי. אין זמן לשתות כשיהודי אחר שקוע בשלג עמוק מאוד.
"מה תיקח איתך?" היא שואלת, מעשית כדרך של נשים.

"תפילין", אני אומר, "וקצת מזומן - "

"כמה?"

אני מהסס. "כמה שתסכימי", אני אומר לבסוף.

"שליש?" היא שואלת, מתכוונת לשליש משקיק המטבעות שהיא

שומרת ואוספת בקפדנות.

"שליש נשמע טוב. אני אשתדל, כמובן, להחזיר את הרוב."

"ובגדים", היא אומרת.

"בגדי שבת, ואת בגדי העבודה שלי", אני מאשר, "ומשהו או שניים

לאכול - "

"אתה תחסר לילדים", היא אומרת, "מתי תחזור? ומה אבא שלך

יאמר?"

האמת? זו שאלת השאלות.

"הוא תמיד גאה בי בסופו של דבר", אני אומר לה רכות, "תגידי לו

שבעזרת השם ובלי נדר אעבוד משמרות כפולות כשאחזור."

"אחרי שבת?"

יום שני היום. אבל נסיעות עלולות להתארך. ואדם נשוי לומד מהר

מאוד שעדיף שלא לגרום לאשתו לדאוג.

"אל תחכי לי לפני שיעברו שבועיים. טוב?"

"שבועיים", היא הוגה את המילה לאיטה.

"הרצען - " אני אומר, "הוא אמר שצריכים להיות מוכנים למסור נפש

בשביל יהודי אחר. אז אני מוסר שבועיים. לא הרבה, נכון?" אבל אני

יודע, תוך כדי דיבור, שהמשפט הזה מטופש. יצחק לא היה מזעיק אותי

ללא צורך של ממש. והשבועיים האלה עשויים בהחלט לדרוש ממני יותר

משאני יכול לדמיין עכשיו.

יוחנן, ירושלים, תשע"ח

העוגה כבר בתנור כשחורקת דלת חדרו של מיכאל והוא יוצא משם

בגרירת רגליים של אדם שהקיץ זה עתה משנתו. "הרחתי עוגה ואמרתי - יוח כבר פה". הוא מכריז, במקום שלום. ויש בזה משהו, כיוון שאם חבריי זוכים לעוגה בבואם הביתה, גם אני דואג לזכות לאחת. ועדיף רכה ועסיסית עם ציפוי שוקולד.

"הפעם אמא אפתה", אני אומר, מחייך אל אימי שבוהה אל תוך כוס הקפה שלה, בהיר ופושר, "והעוגה מריחה נהדר". היא אינה מגיבה, ואני מחייך אל מיכאל: "מה שלומך? מה חדש?"

"יש נורה חדשה באמבטיה", אומר מיכאל, "ויש קקטוס חדש במרפסת, ושרטטתי מפה חדשה, ענקית, תליתי אותה במסדרון, אבל זה לא יפה לשאול מה חדש לפני שאמרת לי שלום!"

נכון. יש כללים. וצריך לכבד אותם. אני מאגרף את ידי לקראת ברכת השלום שלמד מיכאל, שונא המגע, מאחד מן המטפלים שלו, "שלום שלום", אני אומר ומשיק את אגרופי באגרופו של מיכאל. "שלום שלום", הוא משיב לי ופניו קורנות, "טוב לראות אותך, יוח!"

"הבאתי לך מתנה", אני ממחר לומר, לפני שישאל. כי כך הטקס נראה איכשהו נורמלי יותר בעיניי. "תראה - "

מכיס חליפתי אני מוציא את קופסת החפתים שקניתי לעצמי מתנה, ובחגיגות מציג אותה לפני מיכאל, "מתנה! לכבודך! כי לא נפגשנו כבר המון זמן!"

"מה זה?" הוא מתעניין, פותח את הקופסא באצבעות ארוכות ועדינות, ומביט באבן הנחה על המצע המרופד.

אני מסביר לו, בקצרה, את התיאוריה של אמנון הזקן. וכיוון שהאיש הינה דמות נכבדת בביתנו, מיכאל מוכן לתת לתחושת הבטן של האיש משקל של כבוד.

"מתנה יפה", הוא אומר, "מעניין אם זה באמת יעבוד".

בהחלט מעניין.

כשתצליח האנושות להגיע לחור שחור, בלי להתפרק לגורמים קודם, נוכל להציע לה לבדוק.

המפה החדשה ששרטט מיכאל היא יצירה מורכבת מכל הבחינות. קודם כל היא מורכבת מהמון המון דפי A4 שהודבקו זה לזה בקפדנות ברצועות דבק סלטייפ באורך אחיד; ודבר שני היא מורכבת מאוסף בלתי ניתן לפענוח של נקודות דיו קטנטנות.

"וואו", אני אומר, "אז זה היקום?"

"הידוע לנו", משיב לי אחי בכבוד ראש, "אבל תבין, היקום מכיל מאה מיליארד גלקסיות, לא יכולתי לשרטט את הכל".

"ואיפה אנחנו?"

הוא צוחק.

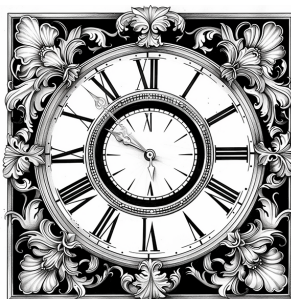
"אנחנו כל כך קטנים עד שלא רואים אותנו", הוא אומר, "מופלא, נכון?" אני מביט בשרטוט, שהוצמד עם סיכות מהדק לכל אורך המסדרון, והוגה רגע בשאלתו.

חושב על מאה מיליארד כוכבים, סליחה, גלקסיות, וחושב על יוחנן זהבי אחד קטן ויחיד.

שבורא כל הגלקסיות האלה דווקא רואה אותו היטב. ומתעניין בו מאוד.

ואחר כך נד בראשי ואומר לאחי: "צודק. מופלא מאוד מאוד".

3

יוחנן, ירושלים, תשע"ח

אבא שלי הוא אדם טוב ועייף תמיד, שאני מעריץ ממש, ולא יכול להבין מהיכן הוא מוצא את מעיינות הפשטות בה הוא מתמודד עם נסיונות חייו; את הקבלה וההשלמה שלו, ואת היגיעה האין סופית למען כולנו. למען כל אחד מילדיו.

ובכל ליל שבת, כשאני מרכין את ראשי לקבל ממנו ברכה, אני חושב שאם אנשים היו יודעים מיהו, ואיך הוא עמל לעשות רצון השם כל חייו, ובאיזה כוח רצון אדיר הוא שובר את מידותיו, היה תור משתרך מאחורי הדלת ומחכה לברכותיו; למרות שמבחינה חברתית אבא שלי הוא בסך הכל אינסטלטור בשירות העירייה, שלא מצליח להחזיק את העיניים פקוחות כשהוא מגיע לבית הכנסת לדף היומי, ונרדם פעם אחר פעם על הגמרא.

גם ליד שולחן השבת הוא נרדם, וליבי יוצא אליו כשהוא נאבק בשמורות העיניים שלו, שנעצמות ונפקחות חליפות, תוך כדי זמירות שבת, עד שעייפותו גוברת עליו, וראשו נשמט.

אני ממשיך לשיר עוד קצת, בעוד מיכאל גומע בקולות מציצה קולניים את המרק, ולמרות הרעש הבלתי נעים כולנו שמחים כשהוא לוקח לעצמו

עוד מנה, כי כשיגמור סביר להניח שנצטרך כולנו להחכים עוד קצת במדעי החלל.

ככה זה. כשמגיעים אורחים מיכאל מתרגש ומדבר ללא הפסקה, וכיוון שמאז עזבתי לישיבה גם אני אורח לצורך העניין, הרי שכל גמיעת מרק קולנית - תבורך. ולא, אי אפשר להשתיק את מיכאל, כיוון שמיכאל, מלבד בדיחות, לא מבין גם רמזים, וכשאומרים את הדברים ברור ומפורש מדי זה לא תמיד נעים.

את השקט אני מנצל כדי לאפשר לילדיה של חני להגיד את דברי התורה שלהם, מהחידר ומהגן, ואחר כך, באישורה האילם של אימם, נותן להם להישמט מעם השולחן.

אין ספק, הבית שלנו לגמרי לא מושלם, אבל בזכות תקופת התעניינותו של מיכאל בכלי-רכב-ממונעים - יש לנו את אוסף דגמי המכוניות הגדול בשכונה, בעיר ואולי בארץ כולה; והשלב בחייו בו התעסק עם בניית דגמי עץ, הותיר אותנו עם ממלכה שמביישת את חברת פליימוביל ומעוררת את קנאתה.

"אז מה?" אומרת חני, ואני קולט שזה הרגע הראשון מאז הגיעה הנה בצהריים עם ארבעת ילדיה שאנחנו זוכים להחליף זה עם זה מילה שאינה קשורה לפלטה-מצעים-מספרי ציפורניים-גפרורים, "מה חדש? מה שלומך?"

"מה שלומך את?" אני משיב לה בשאלה. מחני אני לא מקבל ברכות, אבל גם היא ראויה לתת אותן. אישה גיבורה, שנפלה קשה, ובחמש השנים האחרונות מגדלת את ילדיה לבד.

"השם עוזר", היא אומרת, "ראית איך מוישי התפתח? ראית איך הוא שולט בגמרא?"

"הוא ילד דבש", אני אומר, "יש לו ראש טוב, ואהבת תורה, זה נפלא. את מגדלת אותם נהדר".

"משתדלת", היא אומרת, "אני חושבת שגם האברך שאבא לקח בשבילו

עושה עבודה נהדרת. הם גם חוזרים על החומר וגם לומדים גמרא אחרת, כדי לקבל עוד מושגים והעשרה; והתפילות שלי מתקבלות, יש לו לב טוב ויראת שמים..."

"גם נתי ורולי מקסימים", אני אומר, "אני לא חושב שלהרבה ילדים בגילם יש נפש כל כך עשירה".

"לך היתה", אומרת אמא שלי, "לך היתה, יוחנן".

"תודה", אני אומר, "אני מקווה שעדיין יש... שלא קלקלתי אותה".

אמא צוחקת, צחוקה חד במקצת, מבעבע מאנרגיה שאצורה תחתיו. "לא, לא קלקלת אותה", היא אומרת, "אתה רק משביח עם הזמן". היא מביטה בשעון בקוצר רוח, "אני חושבת שאברך ואצא לעשות הליכה".

"את לא רוצה עוף?" מנסה חני בעדינות.

"לא, אני כבר לא רעבה".

"שאבוא איתך?" אני מציע, "גם לי לא יזיק סיבוב קטן".

"לא, אתה צריך לאכול עוף. גברים צעירים צריכים לאכול הרבה חלבון. ואני מעדיפה לבד". היא מושיטה את ידה אל הברקן, ופתאום נבהלת: "זה לא שאני לא אוהבת אותך, יוחנן, אתה לא נעלב".

זו קביעה, לא שאלה, אבל גדלתי. ואני כבר לא נעלב. "זה בסדר, אמא'לה", אני אומר, "הכל נהדר".

ואז מסיים מיכאל את המרק, מניח את הצלחת על השולחן, ומספר לכולנו שחלקיקי רפאים, שהם חלקיקים תת-אטומיים וסופר-אנרגטיים בשם נייטרינו באנרגיות גבוהות, התגלו בקוטב הדרומי.

אני אח טוב. אז אני שואל מהם חלקיקים תת-אטומיים, וגורם למיכאל אושר גדול. הוא עובר לשבת לידי, ומספר לי שהפרוטונים והנייטרונים המרכיבים יחד עם האלקטרונים את האטום, מורכבים מחלקיקים קטנים עוד יותר, הידועים בשם קווארקים, שכמותם אין בעולם אלא רק עשרה בחזקת שמונים ושבע בלבד.

מקווארקים אנחנו עוברים לסחלקיקים שקשורים לאיזשהו מודל בשם

סופר-סימטריה, ומחולקים לשתי קבוצות: סלפטונים וסקווארקים, וקשורים גם לחלקיקי נייטרלינו וחלקיקי צ'רג'ינו.

הוא מדבר בהתלהבות, בפה מלא תפוחי אדמה ועוף, ואלמלא הייתי מכיר אותו ואת יכולותיו, ואם לא הייתי רואה את ערימות הספרים והעיתונים המדעיים שנערמים בחדר שלו, הייתי בהחלט חושב שכל המונחים האלה אינם אלא סוג של הזיה.

אבל בסוף, קצת אחרי שארבעת הילדים של חני מצליחים להגיד סקווארקים וצ'רג'ינו, מיכאל נרגע.

ואחרי הקינוח, כשאבא יוצא בפסיעות כבדות מעייפות לבית הכנסת, חני ואני ממשיכים את שיחתנו שנקטעה.

"אז מה חדש?" היא שואלת. כמו שכבר שאלה. והשאלה נשמעת לי מאולצת במקצת.

"אין דברים מיוחדים", אני אומר, "כלומר, חוץ מהמפה של מיכאל והקקטוס במרפסת. אה, יש לי גם חברותא חדש בסדר שלישי, דווקא בחור נחמד".

"הקודם התארס?" היא שואלת.

"כן", אני אומר, "ניחשת".

היא נושמת עמוקות. "יוחנן - " היא אומרת, "מתי תספר לי?"

"מתי אספר מה?"

"לפני האירוסים או אחרי?"

"מה?"

היא נושמת שוב, "חשבתי שאנחנו קרובים. היה כל כך מעליב לשמוע מהשכנה שלי שיש לך 'משהו מאוד מאוד רציני על הפרק' וכל העולם יודע מזה, חוץ מאחותך. אתה באמת מפחד שאני אעשה לך עין הרע?"

אני מעביר את לשוני על שפתיי שיבשו פתאום, "חני, נראה לי שיש כאן איזו חוסר הבנה. אני לא הולך להתארס. אני לא בשידוכים, בכלל. ואת יודעת את זה מצוין".

"זה טיפשי להכחיש, יוחנן. מה יקרה אם תתארס שבוע הבא?"
 "אני לא אתארס. כי אני לא בשידוכים. זה רק..." אני תוהה איך אסביר
 לה את זה, "זו רק היתה דרך להתפטר מהשדכנית הנודניקית, שרצתה
 מאוד לדעת מי מטפל בשידוכים שלי כדי להציע לי הצעה מצויינת,
 ושעכשיו אני מבין שאת שלחת אלי".

היא מביטה בי, ולמרות שהעלבון נעלם מעיניה היא נראית מאוכזבת.
 "חשבתי שזה רציני", היא אומרת, "נעלבתי, אבל שמחתי בשבילך".
 אני משפיל את ראשי.

"מתי תתחיל שידוכים?" היא אומרת, "אתה כבר שנתיים דוחה את
 אבא מפסח לסוכות ומסוכות לפסח..."
 "אני לא יודע", אני מודה על האמת, "מבחינתי כרגע? שזה לא יקרה
 לעולם".

זו כנות מסוכנת. אבל מתוך ארבעה עשר אחיי ואחיותיי, חני היא כמעט
 היחידה שבאמת אכפת לה ממני ומחיי. והיא גם חייבת להבין. והיא אכן
 מבינה. "אתה מפחד ליפול כמוני", היא אומרת.
 "כן", אני מודה בשפה רפה, "ברור לי שכל אדם רואה את החסרונות
 שלו כקטנים ואת החסרונות של האחר כגדולים, אז מי שיסכים לקבל
 אותי על כל החסרונות המשפחתיים שלי בטוח מסתיר משהו מאוד מאוד
 אפל מאחוריו".

חני שותקת רגע, מניחה לי להרהר בכל אחיי, באלו שהתחתנו לפני
 ההתמוטטות הנפשית של אמא, ובאלו שהתחתנו לפני שמויש, אברהם
 ובתיה נשרו ועפו עם הרוח, ובכל מיני פשרות וויתורים שעשו כולם...
 ובעיקר בה, בחני, שהיתה בטוחה שזכתה בפיס, והיתה הכלה המאושרת
 בעולם. עד שגילתה שהתיק הרפואי של בעלה עבה יותר מהתיק הרפואי
 של אמא שלנו, ופחות סימפטי ממנו.

"האמת - שאתה צודק", אומרת חני לבסוף, "באמת עדיף שלא
 תתחיל שידוכים אם אתה לא מאמין בהשגחה פרטית. תחשוב על בחורה

שחושבת שהיא מתחתנת עם למדן צדיק, ובסוף מגלה שיש לו בעיית אמונה יסודית".

אני מרגיש את הדם אוזל מפניי.

"קח ת'זמן שלך", ממשיכה חני להצליף, "תלמד קצת מהר"ל, תתחזק באמונה, וכשתבין שיש לעולם מנהל, אולי תהיה באמת בשל לחתונה".

יש כאלה שאומרים שאני עילוי. ודרכם של עילויים היא שהם מבינים מהר מה שאחרים מבינים לאט. ואני מתכווץ תחת שבט הביקורת, נאבק בתחושת הקבס המציפה אותי, ואחר כך אומר: "בסדר, אם את מוכנה, אני חושב שאבא ישמח אם תגידי לשכנה שלך שתיתן לך פרטים, ותבררי בשבילי קצת".

"הרבה", היא אומרת, "אני יודעת שצריך לעשות השתדלות. אל תדאג".

חיים בנימין, פראג, של"ג

לגוי שלצידי מבנה גוף של דוב ממוצע, שכולל רגליים קצרות, הרבה שרירים, ושיער מתולתל כפרווה. הוא גם נוהם בכל פעם שאני שואל אותו שאלה, ולא מגלה שום נכונות לפתח שיחה.

"איך ניסע לבראנדיס?" אני מנסה לאחר שאנחנו מתחמקים מהגטו דרך האזור שבבנייה, ומטפסים לעגלה כפרית כבדה, "זה לא מסוכן לסוס, בכזו חשיכה?"

"הסוס חכם", הוא משיב, ונוקש בשיניו לאות שהשיחה הסתיימה.

אני נע על מקומי בחוסר נוחות, "אצק בסדר?" אני שואל.

"אצק כן", הוא אומר לי, והדו-משמעויות שבדבריו ברורה.

"מי לא?"

"הצועני", הוא משיב, "הצועני המטורף".

צוענים לא נכללו בהסכם שביני לבין יצחק; לא בשביל להציל את חייו של נווד משוגע היה עוקר אותי מביתי באמצע הלילה. ואני שוקע

אחורנית ושואל: "מי עוד?"

הגוי נאנח, עדות נאמנה לכך שדברנותי מכבידה עליו. "האביר", הוא אומר, "אומרים שהוא חולה מאוד".

גם את חייהם של אבירים לא התחייבתי להציל. אבל כעת אני מתחיל לחשוש שיצחק בכלל לא מפחד על חייו של יהודי בודד אחד, אלא מנסה למנוע גל פרעות נוסף או גירוש חדש.

4

חיים בנימין, בראנדיס, של"ג

אנחנו מגיעים לבראנדיס קצת לפני עלות השחר, ואני אסיר תודה כאשר יצחק פותח את דלת הבית ואני יכול להיווכח במו עיניי שהוא אכן בחיים, וחופשי. "מה קרה?" אני שואל, מתקשה לשחרר אותו מחיבוקי, "הכל טוב?"

הוא מחייך. חיוכו לא מגיע לעיניו, לא מצליח לרכך את העיגולים השחורים שתחתיהן. "הכל יהיה טוב, בעזרת השם", הוא אומר, "בוא, תיכנס. רק בזהירות, שלא להעיר את התינוק..."

אני נכנס בזהירות, מופתע מריחו של הבית. לא ניחוח שמן המירוק לעץ, וגם לא ריחם האופייני של גלילי הצמר החודר מן החנות, אלא ריח אחר. חריף ועוקצני.

צמחי מרפא?

"כולם בריאים?" אני שואל.

"תיכנס, תיכנס", יצחק עוזר לי לפשוט את המעיל, "השארתי את המים על התנור כל הלילה... מה תרצה לשתות?"

"זה נראה שיש לך כאן שפע של צמחים לחלוט..." אני מציין, "התחלת הכשרה כרוקח או משהו כזה?"

יצחק נאנח. "הצועני", הוא אומר, "חושב שיש לו דרך לרפא את האביר".

"עכשיו הכל ברור", אני אומר, "האביר חושב שיש לו דרך לרפא את הצועני. באמת, אין צורך להרחיב את הדיבור".

"לא, לא! הבנת הכל לא נכון! לגמרי הפוך!" מוחה יצחק, שחוש ההומור שלי אינו זר לו, "אבל ההסברים יקחו כל כך הרבה זמן, שרציתי קודם להכין לך משהו חם לשתות, זה הכל".

אני מודד ברגלי את חדר האורחים הלוך ושוב, עד שיצחק חוזר, טס בידו. "כבר פחדתי שאתה מנסה לדחות את הקץ", אני מציין באוזניו, "מה קרה? למה שלחת לי אות אזהקה? או שאולי הבנתי משהו לא נכון?"

"זה סיפור ארוך - " יצחק בוהה אל תוך הכוס שלו, "בוא נתחיל מהסוף. אתה מכיר את ההיסטוריה של בראנדיס, נכון?"

"רק מה ששמעתי ממך".

"זה מספיק בשביל לדעת שהמצב שלנו כאן די עראי, נכון?"

הבית של יצחק גדול פי שניים משלי. הוא גם מהודר בערך באותו היחס. אבל שני הגירושים שידעה הקהילה מאז שהוקמה, לפני שנים לא רבות - הם אחת הסיבות לכך שבראנדיס, למרות כל מעלותיה והאפשרויות הכלכליות שהיא מציעה, אינה מקום ישוב מבוקש או פופולארי בקרב יהודים, כלל וכלל לא.

"כולנו מרגישים את הגלות", אני אומר את אשר מבקש יצחק, כנראה, לשמוע, "השם רוקע כל יום את הארץ על המים בכל מקום".

"ואנחנו מברכים על הנס הזה כל יום", הוא מסכים איתי בעייפות, "הבעיה היא שהאדמה אצלנו מתחילה קצת לרעוד".

"בגלל הצועני?" אני מנסה לקצר תהליכים בעזרת הומור.

"בגלל המחלה של האביר, שגורמת לו להטות אוזן לדבריו של הכומר החדש נגד היהודים. הצועני בסך הכל רצה לעזור".

"אני מבין".

"אתה לא", הוא מחיך, "אני מספר את הסיפור גרוע -"
 "לפעמים", אני אומר, תוהה באיזה סיפור אפל הסתבך יצחק, "עדיף
 פשוט להגיד את מה שרוצים להימנע ממנו. פשוט תאמר את זה, יצחק,
 זה הכל".

"לפעמים עדיף גם להרדם כשעייפים במקום להתהפך במיטה שעות",
 הוא גומל לי בעצה טובה משלו.

"בוא נשאל אחרת - " אני מציע, "איפה קבור הכלב?"
 "הכלב בכלא", אומר יצחק, "כלומר, לא שהצועני הוא הכלב חס ושלום
 - "

"אלא?"
 "הצרה שהוא הסתבך בה. תקיפה של בן המושל, והפחד שלי שיאשימו
 אותו בכישוף בקרוב".

אני נושם עמוקות את ריח צמחי המרפא הממלאים את הבית.
 "ואתה קשור איכשהו לכישופים, לכאורה, שלו?"
 "לא", שפתיו של יצחק יבשות, "אבל נתתי לו מחסה".
 "אז למה קראת לי הנה במקום לבוא אלי לפראג עד שיתברר הכל?"
 "כי אנחנו חייבים לחלץ אותו מהכלא".

"את הצועני!"
 "כן", הוא אומר, מעביר את לשונו על שפתיו, "אמרתי לך, זה סיפור
 ארוך".

אני מביט בו שוב ורואה אותו מחדש. מבחין באימה שמאחורי שקי
 העור האפרפרים שתחת עיניו, ביובש האוחז בשפתיו, ביאושו. ואני סומך
 על יצחק. וגם אוהב אותו.

"נחלץ את הצועני, אם לדעתך זה נחוץ", אני אומר רכות, "רק אמור
 לי בבקשה שלושה דברים - למה יאשימו אותו בכישוף, מי יאשים אותו
 בכישוף, ומי יכול לדעתך לעזור".

יצחק נאנח, "הוא הוכנס לכלא כיוון שניסה להציל אותי ממוות, ופגע

בכבודו של בן המושל. אבל אחד מנכבדי העיר רמז לי כי מקשרים בינו לבין כל מיני התרחשויות מוזרות שארעו בטירת שטרנברג... ואין ספק כי במוקדם או במאוחר יאשימו אותו בכישוף. הכומר החדש שלנו קיצוני ונלהב מאוד".

כמרים חדשים, צעירים ונלהבים הם עניין רע מאוד. בפרט אם וכאשר שולט על העיר מושל חולני, נוח להשפעה ולא מאוד מיוצב בדעתו. ואני מניח שיש קשר בין פחדיו של יצחק לעובדה הזו. "מה עשה הצועני בטירת שטרנברג?" אני חוקר, "למה שיאשימו אותו בכישוף?"

יצחק נד בראשו: "גם אני הייתי מאשים אותו, לולי הייתי יודע מה באמת הסיפור. הוא עושה פלאים מפחידים, חיים בנימין, אבל הוא לא מכשף. לגמרי לא. העניין אחר, הוא הסביר לי את זה באריכות, הוא פשוט לא מפה, הוא מ-"

המילה אחרונה שהוא משמיע נבלעת בקול מהלומות בדלת, חזקות וקצובות, ועיניו של יצחק ננעצות בעיניי, גדולות ונואשות.

הגעתי לכאן כדי להציל את יצחק. הגעתי לכאן מתוך נכונות למסור את נפשי למענו של כל יהודי. וכנראה מסיבה זו קולות הנקישה מעוררים בי תגובה אינסטינקטיבית, שלא הייתי מצפה לה מעצמי. אני מניח את אצבעי על שפתיי במחוות אזהרה אילמת, הודף אותו בידי הפנויה לאחור ופונה לעבר הדלת.

למפרע, אני יכול לתת הרבה צידוקים הגיוניים לפעולתי. קודם כל - אני זר, וליצחק קשרים רבים. אם אני אשב בכלא יוכל הוא לעשות למעני פי כמה מאשר אוכל אני לעשות למענו. דבר שני - בבוהמיה בכל זאת קיים איזשהו שלטון המחקה צדק, ולא יוציאו אותי להורג בשל פשעי חברי. אבל באותו רגע אני נע מכוח החלטה מוקדמת שאפילו לא הייתי מודע לה, החלטה שהקדימה כל הגיון.

ז'נדרמים עומדים בדלת, כמו שהשתמע מן הדפיקות, הדורים במדיהם המצועצעים, בחרבותיהם הבהקות. "אצק כ"ץ?" הם נובחים.

"במה אפשר לעזור?" אני עונה להם בנחת, "אם הגעתם כל כך מוקדם בבוקר כנראה העניין דחוף".

"איפה הצועני?" הם נובחים.

אני עושה אחד ועוד אחד, מבין שהברנש כנראה לא המתין לנו וברח מהכלא בכוחות עצמו, ומחליט להיות זהיר מאוד. "הצועני?" אני תוהה, "מזמן לא ראינו אותו".

הם מביטים זה בזה. "בוא איתנו", נובח הבכיר שבחבורה, "בזריזות".

ואני אכן בא. מתכוון למשוך כמיטב יכולתי את הזמן הדרוש לבירור הטעות.

יוחנן, ירושלים, תשע"ח

במוצאי שבת, בעוד ילדיה של חני קופצים על הספה וסביבה לצלילי מוזיקה סוערת, היא משפשפת את הסירים במטבח ואני שוטף בנהרות מים את שרידי השבת אל חור הניקוז שבמרפסת, מצלצל מישו בחגיגות בפתח.

אני פוסע אל הדלת, בין השלוליות, ופותח אותה לרווחה לפני אדם זקן, הדור, במכנסיים בהירים וחולצה תכלת, בידו האחת זר שושנים גדול ובידו השניה בקבוק יין, ופדחתו נוצצת לאור הפלורוסנט שבחדר המדרגות. רק עניבת פפיון חסרה להשלמת התמונה, ואני נזכר בבעתה במילותיה של אמא על ידיד כלשהו של סבא המעוניין להגיע לביקור. אבל אמא לא מרגישה טוב, ומסתגרת בחדרה מאז הצהריים, ואנו כולנו שכחנו מכך לגמרי.

אף בלטה אינה מתנדבת לפצות את פיה ולבלוע אותי ואת נעלי הקרוקס שלי, המדוגמות בנתזי סיד צבעוניים. ואיכשהו אני צריך להציל

את המצב, ואת כבודי, וגם את כבודו של האיש שמולי ואת כבודו של סבא שלי.

וכשם שכל חיי אני מתעלם מכל הכתמים המנקדים אותי ואת משפחתי, אני מחליט גם הפעם להתנהג כאילו המגב שבידי אינו מגב אלא שרביט עתיק יומין, שבחצר המלוכה שלנו נוהגים לשאת בטקס קבלת פניהם של צירים ושגרירים.

"ברוך הבא, ברוך הבא", אני מאיר פנים לאורח חסר השם, "אנחנו כל כך נרגשים לראות אותך! אומנם טעינו כנראה בנוגע לשעה ועוד לא סיימנו להתארגן - אבל היכנס נא, ובתור ידיד של סבא אתה מוזמן לראות את ביתנו כביתך". ובבית שלך, אני חושב בעודי מלווה אותו במלוא הכבוד אל הסלון הרטוב, גם כן שוטפים מפעם לפעם את הרצפה, נכון?

בתנועות מלאות הדר אני מוריד למענו של האורח כסא מן השולחן ומציג לפניו את הילדים, "העובדה שמצאתי אתכם היא עבורי הגשמת חלום", הוא אומר, "חלום שגילו כמחצית ימיי. וזה די הרבה, בחור צעיר". לא ברור לי האם הבחור הצעיר הוא אני או רולי, המציץ בזר בסקרנות, אבל אני לא יורד לפרטים. כתחליף אני מציע שתיה חמה, שכן אין שתיה קרה במקרה, ושמח כאשר האורח מודה ברוב נימוס על ההצעה ומבקש כוס תה. הבקשה הזו מאפשרת לי לסגת אל המטבח, וליידע את חני על המגה-פשלה שמתרחשת כעת בסלון בשידור חי.

"הוא הביא פרחים ויין", אני אומר, "והוא יושב בסלון בין השלוליות... הנחמה היחידה היא הקרחת שלו, שמעידה שבניגוד לדעתה של אמא - שדכן הוא לא".

"שה!" היא נוזפת בי בעיניים מזרות אימים, "לך תארח אותו, תראה לו את האלבום השחור, ואני אכניס לכם תה ואנסה לאתר את אבא".

"תכניסי גם אגרטל, בשביל הפרחים", אני אומר, "ונראה לי שנשארו כמה פרוסות מעוגת השוקולד שהכנתי עם אמא ביום שישי".

היא מנופפת לעברי במגבת כשם שמסלקים זבוב, ואני חוזר אל הסלון, מקווה שאמצא את האלבום השחור במקומו על המדף, דבר שאינו מובן מאליו בהתחשב באקלים הביתי.

אבל הוא שם, וטביעת אבק סביבו מעידה שכבר הרבה מאוד זמן לא הזיז אותו איש ממקומו, ואנחנו - אני וידידו של סבא - נהנים לנו משעה קלה של נוסטלגיה וסיפורי עבר, בעוד חני מגישה לנו תה ומנגבת בסמרטוט את המרצפות.

וכאשר נפתחת דלת הבית ואבא שב, נראה לי ששוב, למרות הקטסטרופה, הצלחנו להתמודד עם הבעיה על הצד היותר טוב.

אבא פרקטי ממני וקצת פחות שופע כבוד. ושתי דקות לאחר בואו אני יודע ששמו של האורח הוא אנג'לו זינגר, ושהוא הגיע אלינו היום כדי להחזיר חוב. הכרזה שהוא משמיע בחגיגות מרובה מאוד.

5

"חוב?" תוהה אבא שלי, "חמי לא סיפר לנו שום דבר על חוב".

האורח מחייך, ולרגע הוא נראה לי כמו נמר שמחייך למראה כבשה קטנה המתקרבת למאורתו, אבל הרגע הזה חולף מהר, ושוב הוא נראה קשיש חביב וטוב. "חמיק, סבא שלך, נולד בצ'כיה כמה שנים לפני המלחמה. זו לא היתה תקופה מוצלחת להיוולד בה. אבל לא שאלו אותנו, אה?"

"כן שואלים", אומר רולי, "כל אדם לפני שהוא נולד - מראים לו את הצרות שיהיו לו ושואלים אותו אם הוא רוצה אותן".

"כן?" תוהה הזקן, "מעניין. לא שמעתי על זה עד היום שום דבר. אבל יש בזה משהו מעודד אם חושבים על כך". מבטו סוקר את החדר, בולע את כולנו ברעבתנות, "בכל מקרה, גדלנו בתקופת מצוקה. אפילו גרביים היו רכוש יקר המציאות לאורך תקופה ארוכה..." הוא משתתק לרגע, מסדר את דשי החליפה שלו ואומר, "ועט נובע - היה בכלל חלום מתוק". עט נובע. אני מביט בקופסת הפח.

"העט נשאר אצלי כשסבא שלכם עלה ארצה", אומר האורח, "ברח ארצה אולי יהיה ביטוי יותר נכון..." הוא מנמיך את קולו, "כולנו היינו נרעשים מאוד מהתעוזה והאומץ שבצעד שלו".

אבא שלי מביט לעברם של הקטנים. "לא היו לו הרבה ברירות", הוא אומר, "זה היה או בריחה או מעצר... השלטונות לא ראו בעין יפה את הפעילות היהודית שלו".

"אני יודע, אני יודע", אומר הזקן וטון דיבורו רומז על כך שהוא יודע רבות יותר משאנחנו יכולים לשער. "בכל מקרה, אני נותרתי עם העט אצלי. עט טוב, שהיה אז בעל ערך רב. שמרתי אותו, שמרתי עליו. אבל את סבא שלכם לא איתרתי גם אחרי שצ'כוסלובקיה השתחררה מהשלטון הקומוניסטי, הוא פשוט נעלם".

"הוא קיצר את ברודיאנסקי לברוד", אומר אבא שלי, "והתחיל להשתמש בשם העברי שלו".

"כן", הזקן מחייך, "כמו שאתם רואים, הצלחתי להבין את זה בסופו של דבר, והנה אני כאן היום. עם העט הזה. שהחלפתי לו מילוי, אגב". הוא פותח את הקופסא, בוחן את העט הפשוט למראה במבט אלכסוני, "יש לו קצת ערך אצל אספנים, אבל לבטח יותר ערך נוסטלגי... ואני חושב שמקומו לא אצלי אלא בידיים של הנכד שממשיך את הדרך של סבא שלו". הוא מציין, מביט בי, "אני זוכר אותו בגילך, שתדע. ואתה די דומה לו".

"כן", מסכים אבא שלי בכבדות מה, "יוחנן אכן דומה לו... מיכאל קצת יותר, אולי".

ובדיוק אז נשמעת חריקת דלת הבית שמבשרת שמיכאל חזר הביתה משיעור הספורט הטיפולי אליו הוא הולך בקביעות פעמיים בשבוע מאז היה ילד קטן.

"ש-לום", הוא מכריז, "מי כאן?"

אין לי חשק לבושות האלה. אין לי שום חשק. שמיכאל יכנס לסלון וידרוש מתנה מן האורח, למרות שזה דווקא היה בעל גינונים ראויים ואכן הביא איתו זר פרחים נהדר ובקבוק יין שנראה יקר; ועוד יותר אין לי חשק שיעמוד וידבר בלהט על חלקיקי הצ'רג'ינו שהלהיבו אותו כל כך בליל

שבת.

אבל ממתי לרצונות שלי יש משמעות? ממתי מישוהו מבחין בהם בכלל?
 "שלום מיכאלוש", אומר אבא שלי בלבביות, "יש לנו אורח, חבר של
 סבא ברוד. רוצה לומר לו שלום?"

מיכאל רוצה לומר שלום. וגם לקבל מתנה, כמובן. וגם, לאחר שהאורח
 התמים שואל לשלומי, להחכים את האורח במעט מן הדברים המרתקים
 שלמד לאחרונה. אני מתכווץ בכסאי כמו גרב בכביסה, אבל להפתעתי
 האורח לא נראה מבוהל או מאוים משפע המידע הנוחת על ראשו,
 חלקיקי הצ'רג'ינו וכל השאר, להפך - הוא מודד את מיכאל בהערכה,
 מקצה נעליו המצוחצחות עד ברק ועד לכיפתו המונחת על שערותיו
 בדיוק מילימטרי מדוקדק.

וכשמכאל נעצר לרגע כדי לנשום האורח לא נבוך ומתעניין: "אתה על
 הספקטרום?"

אני לא אוהב את השאלה הזו, כמו שכל בר דעת מבין לבד, אבל מיכאל
 ואבא שלי לא מתרגשים ממנה. מיכאל אפילו שמח, כך נראה לי, בהכרה.
 "אני אוטיסט בתפקוד גבוה", הוא אומר, "בשתי המשמעויות של המונח.
 גם לפי השיטה שאומרת שתפקוד גבוה זה אומר שאני יכול לנהל את חיי
 לבד, וגם לפי השיטה שאומרת שיש לי תחומים מסויימים שבהם אני
 מבחינה מדעית אובייקטיבית, גאון ממש".

"גם הבן שלי כזה", אומר האורח לאבא שלי, "למרות שכשהוא היה ילד
 לא היה אבחון מסודר לסוג כזה של בעיה. אולי זה דווקא מה שעזר לו.
 הוא בחור מאוד מצליח, יש לו חברה גדולה עם הרבה עובדים. צריך לתת
 אמון בילדים האלה, אלוקים לא ברא אותם סתם".

"ברור שלא!" מוחה אבא שלי, "איך אפשר בכלל לחשוב כזה דבר?"
 "המיקוד שלהם, היכולת לנתח דברים עם השכל בלי לערבב רגשות
 בכל דבר", קולו של האורח שלנו נעשה עמום, כאילו דיבר לעצמו, "אלו
 תכונות שחשובות להצלחה. צריך רק למצוא את המקום שבו הם יוכלו

למצות את עצמם".

אבא מהנהן. מיכאל גם. ואני מחייך בנימוס רב.

"אז מי יקבל את העט?" חוזר האורח שלנו לשאלה הכי חשובה בעינינו, "מי ממשיך את דרכו של הסבא? ראיתי באלבום שיש לכם הרבה בנים, מי הכי דומה לו מכולם?" הוא מושיט את ידו לאלבום השחור, זה שהכנו לסבא כמתנת יום הולדת בשנת חייו האחרונה, ובוחן בראש נטוי את תמונת המשפחה.

ואיכשהו, מן החשיבות שהוא מייחס לבחירה הקטנה הזו, צפה ועולה בי הרגשה שהשאלה הזו צופנת מאחוריה עוד משהו. שהנכד הנבחר עומד לקבל יותר מאשר עט.

אבל החיים אינם ספר מתח. וסביר להניח שמדובר על סתם איש זקן, אולי מעט שתלטן, שדמיון את הרגע בו ישיב לידידו את העט, ורוצה להגשים את החלום עם נכדיו.

"אולי אמא תרצה את העט", אני אומר בזהירות, "אחרי הכל - אם זה באמת חוב, היא היורשת. צריך להתייעץ איתה".

"בטח", חיוך רחב עולה על שפתיו של אנג'לו, "ברור. חשבתי שהיא תהיה כאן עכשיו..."

אנחנו שותקים.

"טוב", מסכם האורח, "אז תתייעצו איתה ותתקשרו לספר לי מה יצא?"

"אני אתקשר", אומר מיכאל, להוט, "אבל אין לי את המספר".

"זה טוב", הזקן שבע רצון, מכיס חליפתו הוא מוציא ארנק קטן של כרטיסי ביקור ועט מוזהב, באלגנטיות שולף מתוך הארנק כרטיס אחד ורושם על גביו מספר סלולרי נוסף. "זה המספר האישי שלי", הוא אומר, "אני אשמח אם תתקשר ישירות אליי".

"איזה כוכב!" אני אומר לאבא שלי בהתנשפות לאחר שהאורח יוצא

ומותיר את מתנותיו, כולל העט, אחריו.

"מה הקשר כוכב?" תוהה מיכאל מאחוריי.

אבא שלי מחייך, עיניו מהורהרות, "זן של זקנים ממזרח אירופה", הוא אומר, "לא פגשתי אנשים כמוהו כבר שנים..."

"פעם כן פגשתי?" אני תוהה.

"הדודים שלי היו כאלה", יש נוסטלגיה בקולו של אבי, "בדיוק כאלה. אנשים שכיבדו את עצמם ואת זולתם. חשבתי שזה זן שנעלם..."

"הוא היה חבר של סבא", מציין מיכאל, "יש לו בן כמוני".

"הבן שלו בטח בן חמישים לפחות", אני מנסה להעמיד דברים על דיוקם, "והחשיבות שהוא מייחס לעט הזה, אבא... זה קצת מוגזם, אתה לא חושב?"

"אמרת שהוא כוכב. איזה סוג של כוכב? למה התכוונת?" אחי מעביר משקל מרגל לרגל, "זה דימוי? אבל מה כאן דומה?"

"יוחנן מדבר לפעמים בלי לחשוב, מיכאל". אומר אבא שלי בקול מרגיע, "אתה רוצה לאכול משהו? נשאלו רוגעלך משבת".

גם אני רוצה רוגעלך. אבל במקום זה אני נסוג לחדר שלי, שבתקופת שהותי בישיבה שימש את מיכאל ואמא כמחסן. ולמרות שבסך הכל צלחנו את השבת ואת ביקור הפתע בהצלחה ובשלום - יש לי מצב רוח רע פתאום.

"אנחנו הולכים, יוחנן", חני מופיעה בפתח החדר.

"נסיעה טובה ודרך צלחה", אני אומר, "לבוא לעזור עם המזוודה?"

"אנחנו יכולים להסתדר", היא אומרת, זהירה. "תדאג לעצמך, אח שלי. ותזכור שבעזרת השם הכל יתהפך בקרוב לטובה. תקים בית משלך ותהיה מאושר..."

"והמברכת תתברך", אני אומר, ללא כל כוונת זדון, אבל נראה לי שהיא נפגעת קצת, או אולי סתם מתכנסת לתוך עצמה וכאביה שלמרות כל השגותיי, הבנותיי, עומק שכלי ורחבות אופקיי נראה לי שאין לי בהם

מושג של ממש, ואני מרגיש מרושע למדי. "בואי, אלוה אתכם", אני אומר, "תנו לי רק שתי דקות להתארגן, ואני בא מיד".

הם מחכים לי. ובצדק. כי המזוודה שלהם גדולה, והשקית עם שאריות האוכל שנתן אבא לחני - כבדה.

"היה ביקור נחמד", אני אומר לחני כשאנחנו עומדים בתחנה.

"כן? ככה אתה חושב?" היא נועצת בי מבט משתומם, "לא יודעת, הטיפוס הזה ממש לא מצא חן בעיניי. משהו בו היה... חלקלק. כמו נחש".
 "התכוונתי לביקור שלכם", אני אומר, "אבל כן. אני מסכים איתך. היה בו משהו מוזר. אבל בהתחשב בכך שאנחנו לא הולכים לפגוש אותו יותר..."

אני מושך כתפיים והיא משמיעה צליל דמוי צחוק שאמור להוות אישור לדבריי. "אני מקווה שזה באמת יגמר בזה. שמיכאל לא יחליט שהוא והבן שלו חייבים להפוך לחלק מהמשפחה".

"גם אם מיכאל ירצה - הם לא ירצו", אני אומר לה, "ואם כן, נהדר, נחזיר אותם בתשובה".

6

חיים בנימין, בוהמיה, של"ג

להרבה דברים ציפיתי כאשר פסעתי בעקבות הז'נדרמים אל העגלה. ציפיתי לצעקות, למהלומות, לעלבונות, חששתי גם שאאלץ להקשיב להטפות ודברי בלע, ויאיימו עלי שאם לא אמיר את דתי יכלאו אותי בצינוק חשוך וקפוא עד יום מותי.

אבל גם בדמיונותיי הפרועים ביותר, וידעתי כמה דמיונות פרועים בעודי יוצא מביתו של יצחק ופוסע בין שני ז'נדרמים אטומים, לא חלמתי שכרכרת המאסר שלי תהיה רתומה לשישה סוסים אבירים, רפודה בקטיפה אדומה רכה ומעוטרת בפיתוחי ברזל מצופים זהב טהור, פיתוחים דומים להפתיע לאלו שעשינו בסדנא שלנו רק בשנה שעברה, ואני מתכנס לתוך עצמי, שקוע במחשבות.

והאמינו לי, יש לי על מה לחשוב.

כיוון שלפי מה שסיפר לנו ראש הקהל, שתיווך לנו את העבודה הזו, העיטורים הוזמנו על ידי הנסיך קינסקי, שלא מתגורר כלל בבראנדיס, וגם לא באזור הקרוב.

דבר אחד בטוח - מלבד נשרים בשמים אין כלי רכב שמסוגלים להשיג כרכרה המובלת על ידי עשרים וארבע פרסות. ועוד לפני שאני מצליח

לגבש קו מחשבה הגיוני שיסביר מה יכלו יצחק והצועני שלו לבצע שיגרום לנסיך וצלאב קינסקי בכבודו ובעצמו להתעניין בהם - רעש הפרסות חדל, העגלה נעצרת, ודממה משתררת.

ראיתם פעם כיצד נראה ארנב כאשר עיט חג בשמים מעליו? ראיתם איך הוא מתכווץ אל תוך עצמו, מנסה להעלים? שרירי גופי מנסים לעשות את אותה פעולה בדיוק. לשווא. אין לאן להעלים. אין לאן לברוח. מישהו כבר פותח את דלתות המרכבה, והחייל שמימיני קופץ החוצה, מורה לי לבצע את אותה פעולה.

בזהירות אני יוצא מן הכרכרה, מתיישר ובוחר את סביבתי. השמש כבר עומדת הרבה מעל אופק המזרח וקרני האור שלה מאירות את העולם בעדינות וברוך, מדגישות את יופי המבצר העתיק שאנחנו עומדים מולו, ואת תווי פניו עזי ההבעה של אדם לבוש הדר, שיכול להיות כל בן אצולה שמונה לפקח על המקום; אבל בני אצולה העומדים לשירותו של מישהו אינם מוקפים בכמות רבה כל כך של בני לוויה ואנשי שירות.

"הוד נסיכותך", אני אומר וקד, "מדוע קראת לי היום?"

הנסיך יורה בי מבט חד, ואחר כך מביט אל הז'נדרמים שהביאו אותי הנה. "מישהו מכס גילה לו את זהותי?" הוא שואל בקור.

"לא, הוד נסיכותך", אומר הבכיר שביניהם, "נכחתי לצידו כל הזמן. שום מילה לא נאמרה".

"לא תמיד צריך מילים, הוד נסיכותך - " אני מתכוון להתנצל, אבל המילים יוצרות את הפעולה ההפוכה.

"אז הוא אכן מכשף", הוא ממלמל, "היתה אמת בשמועה!"

"חלילה!" אני ממחר למחות, "אלוקים אסר עלינו בתורתו כל פעולה של כישוף, העניין הוא - "

מה העניין, באמת?

כלומר, איך ידעתי זאת אם אני חרש מתכת מפראג, אלא סוחר בדים מבראנדיס? אם ברצוני להניח ליצחק להימלט על נפשו לפני שאצהיר

שאיני הוא וחיי יהיו לי לשלל?

שייני נסגרות על קצה לשוני בנשיכה.

אי.

"הקשב, יהודי - " הנסיך נוקט פנייה מזלזלת, בוטה, "אתה יודע מי אני, אני יודע מי אתה, שמעתי על מה שעשיתם, אתה והצועני, ואין לי שום עניין בהכחשותיך, ואני רוצה שתציל עבורי את המגדל הזה מקריסה - "

לאט אני מסובב את ראשי, מביט במגדל עליו מחווה הנסיך בסנטרו המלכותי. ומעיי, אם בכלל אפשרי הדבר, מתכווצים להם עוד קצת. המגדל הצפוני של המבצר מולו אנו עומדים נטוי על צידו בזווית מוזרה. יסודותיו קרסו, כנראה, או שהאדמה שקעה תחת כובד המשא.

מה עוללת, יצחק? מה?! מפני מה חושב הנסיך שסוחר בדים יהודי יוכל לזקוף מחדש את המגדל?

שפתיי יבשות כאשר אני שוקל את צעדיי הבאים.

אני יכול להצהיר עכשיו שאיני אלא חרש מתכת מפראג ואין לי כל ידע בהנדסה, להבהיר את הטעות ולקוות שבזמן שהענקתי ליצחק היה די כדי לאפשר לו להימלט על נפשו. אלא שבהתחשב בזהותו וכוחו של הנסיך קינסקי - נראה שבשעה או שעתיים של יתרון - אין די.

ואני יכול להימנע מכך לעת עתה, לנסות למשוך זמן. מתוך תקווה שהנסיך לא יפגע בי כל זמן שהוא חושב שהדבר ישרת את מטרותיו.

"אדוני", אני אומר בהכנעה, "אין לי מושג מה שמעת אודות הצועני או אודותי - אבל מעולם לא עסקנו בכישוף", יצחק, לפחות, הבטיח שאכן כך, "ולצער, למרות נכונותי המלאה לשרת אותך עד מוות, אין בכוחי להציל את המגדל".

הנאום היה מושלם, אולם היה עדיף שאשמיט מילה אחת. מיותר היה להזכיר את המילה 'מוות' באוזניו של אדם שחיי נתונים בידיו.

"יש לך מושג, אין לך מושג - " ברק מסוכן מהבהב בעיני הנסיך, "דבר אחד ברור: לי אין זמן לדיבורים. אמורה להערך כאן מסיבה בשבוע הבא.

אין לי אפשרות להכניס את אורחיי למבנה הרוס! אם המגדל יקרוס, יהודי, אתה תמות".

ובכן, עד כאן, יצחק. נראה שהגענו לקו הגבול.

"הוד נסיכותך - " אני פותח, ומשתדל להישמע שקול, "באילו מידיעותי כחרש מתכת מפראג אוכל להשתמש כדי לזקוף את המגדל?" אבל המילים 'חרש מתכת מפראג' חולפות באוויר מבלי לעניין איש. נראה כי גם אם הגיעו לאוזניו של הנסיך שמועות כלשהן, הסיפורים החמיצו את היותו של יצחק סוחר בדים. "מה מעניינות אותי ידיעותיך?" הוא נובח, "אני רוצה את הכשפים! ואת כל יהודי בוהמיה אאשים בבגידה אם לא תשתמש למעני בכוחותיך, יהיו כאשר יהיו!"

ובכן, נראה שעלי להיות ברור יותר משהייתי עד כה.

"הוד נסיכותו", אני אומר, "חלה כאן טעות. אני יהודי פשוט, חרש מתכת המתגורר בפי -"

חרב שנצמדת לבשר הרך שתחת זקני אינה נותנת לי לסיים את המשפט. ורק לאחר רגע של בעתה אני קולט שהמתכת שדוחקת את בשרי היא חלקו הקהה של הלהב, ולא החלק החד. "חלפו רק אחת עשרה שנים מאז התירו לכם לחזור מפולין", יורק הנסיך אש, "אינך זוכר את טעמה של הגלות?"

"זוכר", אני נסוג צעד אחד אחורנית, אבל החרב נסוגה יחד איתי, "אבל הבן נא, הוד נסיכותך הרוממה, אפילו רבי שמעון בן חלפתא, אחד מגדולי חכמינו שחיו בזמן המקדש, לא יכול היה לקומם מבנה שנגזר דינו לקריסה".

"ונגזר דינו של המגדל שלי לקריסה?"

אני מזהה בקולו של הנסיך צליל שמעורר בי תקווה.

"כך נראה הדבר, הוד נסיכותו רם המעלה".

"אבל מתיאס אמר -"

מתיאס החצוף, לא פיללתי שאפגוש את הברנש שוב! אבל עכשיו אני מזהה את פרצופו בין בני הלוויה של הנסיך. יחד השתעשענו, אני ומתתיהו, ברחובות פראג, יחד למדנו בישיבה, שנתיים אפילו ישבנו על אותו ספסל, אבל בזמן שנדדתי אני לקראקא, לישיבתו של הרמ"א, הלך הפרחח, בן עשירים מפונק, והמיר זהב בחרס נשבר. "אם מתיאס אמר - קשור את מתיאס למעקה המגדל".

הזעם שבקולי משעשע את הנסיך, ובאופן אבסורדי כלשהו גורם לחרב המוצמדת לצווארי להתרחק מעט.

"בוא נעשה פשרה, יהודי", הפעם הוא בוחר בהגיה מכובדת יותר של המילה, "לא אכוף אותך להציל את המגדל כולו. אני זקוק רק להארכה של זמן. עד שהמשרתים יפנו אותו מתכולתו".

"הלוואי שהיה בכוחי לסייע לך בכך, הוד נסיכותך הרוממה; ואני יכול להביא לדבריי הוכחה פשוטה: לו היה בכוחי לשנות מהלכי עולם, האם לא הייתי מגייס כעת את כל נשרי שמים כדי שיקחו אותי מכאן?" אני שואל רטורית, ונדהם כאשר הנסיך ומתיאס מרימים אינסטינקטיבית את עיניהם מעלה. ההגיון והשכל הישר פסו ועברו להם מן העולם.

"ובכן - " אומר הנסיך כעבור דמימה קצרה, "גם אם אינך יכול לזמן הנה נשרים, כשם שהצהרת, את המגדל שלי - תציל, או שתתרוסק איתו ארצה, מה שתבחר. קישרו אותו למעקה הצריח, חיילים, והשאירו אותו שם".

הפקודה מתבצעת. מיד. וצעקותיי: "אבל זו טעות, אני לא יצחק!" לא עושות רושם על אף אחד.

אפילו לא על מתיאס, שמביט בי כשחיוך מרצד על שפתיו, ואולי - במיוחד לא עליו. "אינך חייב להודות שהינך מכשף כדי למלא את בקשתו של הוד נסיכותו", הוא אומר לי, וקולו לא השתנה הרבה מאז המיר את דתו, הוא עדיין צלול ונעים, צליל כזה המאפשר לאדם למכור חול ליושבי סהרה, ולשכנע נסיכים בכוחותיהם המאגיים של יצרני פרוטות. "הרי תמיד

אומרים אתם שאלוקיכם שומע כל תפילה. התפלל למען הנסיך, והוא וודאי יכיר לך טובה על כך".

חיילי המשמר של הוד נסיכותו אינם מתלהבים להיכנס למגדל הנטוי, והם מעבירים אותי לידיהם של אחרים, זוטרים מהם, שנרגזים גם הם על הצו שקיבלו, ומנסים לגמור את מלאכתם מהר ככל האפשר. ואני, שוודאי איני אשם בהוראה שקיבלו, נמצא כאדם המתאים לספוג את זעמם. כך שכשאני כושל במעלה המדרגות, ואפילו בזמן שאני נקשר אל מעקה המגדל, אני חבול מכדי להרגיש נפחד.

אבל לאחר שהם מסתלקים, אני נושם עמוקות וקולט את המקום בו אני נמצא. קשור אל מעקה נטוי, בראש מגדל העומד להתמוטט בכל רגע, וסוקר את העולם מזווית משונה.